

llibres

ASSAIG

Un esperit dissident del món actual

EVA MUÑOZ

El més destacable de l'últim llibre del filòsof i escriptor Jordi Pígem (Barcelona, 1964) és el seu esperit dissident: la defensa d'un nou paradigma de coneixement (o, més aviat, un altre, perquè no és pròpiament nou), que s'expressa tant en el contingut com en la forma de l'assaig, que s'obre amb una mena de poema en prosa—manifest que resumeix la proposta del llibre i que, al seu torn, en constitueix l'índex del contingut.

Però, abans de continuar descrivint la forma d'aquest assaig i perquè el lector m'entengui i no m'abandoni, torno al contingut i a explicar breument quina és la proposta o la tesi de Pígem, professor en el Masters in Holistic Science del Schumacher College de Dartington i autor de llibres com *La odisea de Occidente*, *Bona crisi*, *GPS*, *La nova realitat*, *Intel·ligència vital*, *Pandèmia i postveritat*.

Aquest especialista en nous paradigmes de la ciència afirma que vivim sota una mena d'encantament que es manifesta a través d'un món en el qual imperen la mentida i la manipulació per part del poder i on la realitat està sent progressivament substituïda per la seva representació, lleixi's avui, per l'àmbit

El filòsof i escriptor Jordi Pígem afirma que la realitat està sent substituïda per la seva representació

digital i les pantalles, i el que seria la seva màxima expressió: la IA, que Pígem no tradueix com a *intel·ligència artificial* sinó com a *invasió algorítmica*, i l'objectiu de la qual i resultat final és substituir el que és humà, viu i espontani per allò programable, mecànic i controlable.

Pígem atribueix aquesta deriva al domini contemporani del que ell denomina la "ment algorítmica" que, al seu torn, filosòficament enfonsa les seves arrels en la racionalitat cartesiana o conceptual, cada cop més desconnectada de la vida. No es tracta aquí d'impugnar la raó, sinó de recordar-ne els límits, com han estat fent filòsofs, científics i poetes al llarg dels últims dos segles, de Nietzsche a Ortega, passant per Maslow, Goethe i una llarga nòmina referida per l'autor.

Al costat d'aquesta ment algorítmica, vinculada a una raó purament instrumental o conceptual, trobem una "ment holística", complementària, encara que progressivament desterrada, vinculada a una "raó intuïtiva" i que contempla i comprèn la vida com un tot dinàmic i in-

Jordi Pígem
Consciència o col·lapse
Conciencia o colapso
Fragmenta
Editorial
192 pàgines
19,50 euros

terdependent. S'alinea així Pígem amb les últimes troballes de la neurociència i amb el que javanintur grans autors del passat de diferents tradicions.

És hora, diu Pígem, de decidir si volem continuar endinsant-nos al món de control, deshumanització i pèrdua de sentit al qual ens condueix la ment algorítmica o tornar a recuperar la plena presència en l'aquí i l'ara a l'emparrada de la ment holística, i amb això un món molt més humà, vibrant i ple de sentit.

El dinamisme i la interrelació propis del paradigma de coneixement a que apel·la Pígem té la seva particular tradició en el caràcter interdisciplinari del pensament de l'autor, que combina filosofia, psicologia, neurologia, ecologia i política, així com la estructura mateixa del llibre, com descobrirà el lector veient la manera en què cada capítol es vincula amb el següent.

Destaca també la seva gran capacitat divulgativa, amb una prosa àgil i clara, així com un estil intens, en ocasions metafòric, una cosa especialment vistosa en un gènere com l'assaig.

Imprescindible. /

NOVEL·LA

La caritat secreta

TONI MONTESINOS

Durant trenta anys, Honoré de Balzac va construir un univers literari que "tanca una època, un món i una generació", com va dir Stefan Zweig, que, com tants d'altres, va relacionar la seva obra magna *La Comèdia humana* amb els problemes quotidians en els quals pot veure's reflectit l'ésser humà actual. Ja ho va dir Germán Gullón: "Les obres de Balzac van servir en el seu temps per ajudar els seus lectors amb les dificultats d'assolir l'edat adulta. Potser avui serveixen per exercir una comesa semblant".

¿Succeirà res de semblant amb *El revers de la història contemporània*? L'edició que comentem ve avalada pel veterà traductor Lluís M. Todó, i és pertinent perquè l'obra amb prou feines havia tingut col·locació editorial: a l'Argentina la va merèixer fa ja quinze anys, i també en el volum XII del projecte d'Hermita Ediciones d'emprendre la producció narrativa completa de l'escriptor natural de Tours i mort a París el 1850.

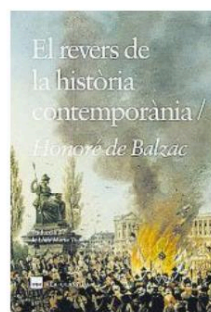
Balzac va pensar a batejar una part de les seves narracions justament *Comédie humaine* en un esforç de realitzar uns "estudis de costums del segle XIX". En el

cas que ens incumbeix ara, aquesta novel·la, que porta un títol més propi d'un assaig històric, pertany a la sèrie *Escenes de la vida parisenca* (el títol general d'*Estudis de costums* va derivar en diverses subdivisions, com *Festamentada Escenes de la vida privada*, *Escenes de la vida de províncies*, *Escenes de la vida política*, *Escenes de la vida militar*, *Escenes de la vida de camp...*).

Aquesta història, l'última que va escriure, és tan divertida com fulletonesca, com assenyalava Jordi Ibañez Fanés en el pròleg, en el qual destaca les darreres trenta pàgines, que, al seu parer, són del millor que s'ha escrit al voltant de la culpa i el perdó.

I, en efecte, la novel·la recorre camins econòmics, amb la qual cosa el lector anirà veient justificat el concepte de *revers* com la part oculta del poder, la que forma l'altra, potser, veritable Història.

Tot això es duu a terme a l'entorn d'una societat secreta de finalitats caritatives, a prop de la catedral de Notre-Dame, i presidida per Madame de la Chanterie, que dona nom a la primera part del

Honoré de Balzac
El revers de la història contemporània
Traducció de Lluís M. Todó
Edicions de 1984
288 pàgines
22,50 euros

text. El protagonista, Godefroid, fart de la seva vida frívola i malgastadora, s'interessa per l'austeritat i serenitat que emana dels Germans de la Consolació, de caràcter cristià, i anirà coneixent a alguns dels seus membres i a la mateixa senyora Chanterie, molt propera a les elits polítiques i amb un passat fosc. El punt d'inflexió arribarà per al personatge quan se li encomani la tasca d'investigar com ajudar una família pobre: un exmagistrat que s'ha arruïnat tenint cura de la seva filla, que té una malaltia nerviosa, i que només podria guarir-se recorrent a un metge molt car.

Allà és on entra l'element melodramàtic, amb un Godefroid pietós que desitja fer-se càrrec de les despeses de la clínica. Així, fidel al gènere del fulletó, Honoré de Balzac trobarà la manera d'arribar a un desenllaç feliç en la seva última trama, amb un punt d'inversió, blanquejant-lo de forma sorprenent no només amb Madame de la Chanterie, sinó també amb el passat funest de la filla d'aquesta. /

Aquesta que es tradueix al català va ser l'última novel·la que va completar el prolífic Balzac abans de morir als 51 anys

ASSAIG

Per una democràcia lleial

MIQUEL ESCUDERO

Els autors d'aquest assaig són professors de Harvard. Steven Levitsky és polític, expert en Amèrica Llatina. Daniel Ziblatt està especialitzat en estudis sobre democràcia i autoritarisme a Europa des del segle XIX fins avui. Tots dos prossegueixen aquí les anàlisis que desenvolupaven en el seu llibre anterior *Cómo mueren las democracias*, preocupats per la deriva autoritària que s'està produint en les societats occidentals.

Els autors evocuen el 6 de gener del 2021, quan es va produir una insurrecció violenta al Capitoli de Washington, promoguda pel president derrotat Donald Trump. El dia anterior, per cert, Geòrgia celebrava l'elecció de tant el seu primer senador afroamericà com del seu primer senador d'origen jueu. Poc després, es va estimar que el 87 per cent dels nord-americans considerava "important" processar els revoltats; i dos de cada tres ho veien "molt important". Ningú no hauria d'estar per sobre la llei.

Perdre el poder en democràcia no suposa, però, una catàstrofe. De fet, com ha dit el polític polonès Adam Przeworski: "La democràcia és un sistema en què els partits de govern perden elec-

cions". És inevitable, cal acceptar la derrota, tornar a casa i pensar que cal millorar per guanyar en les següents eleccions. Que es perdi un estatus dominant no hauria de generar por, sempre cal saber perdre en la creença, assenyalen Steven Levitsky i Daniel Ziblatt, que hi ha "possibilitats racionables de tornar a guanyar en un futur".

Els dos polítics recorden el concepte del sociòleg espanyol Juan J. Linz de *demòcrates lleials*. Són els qui accepten sense vacil·lació la derrota i tallen qualsevol vincle —ja sigui públic o privat— amb grups aliats que sostinguin conductes antidemocràtiques.

"No només eviten aquestes aliances, sinó que es neguen a ser ratificats per ells, eviten les aparicions públiques conjuntes i s'abstenen de converses secretes o a porta tancada"; els demòcrates *semilleials*, en canvi, cooperen amb extremistes.

Els demòcrates lleials condemnen sense ambigüitats la violència política, així com altres conductes antidemocràtiques, encara que les cometin grups

Steven Levitsky i Daniel Ziblatt
La dictadura de la minoria
Traducció de G. Gómez Sesé
Ariel
394 pàgines
23,65 euros

amb els quals estan aliats. "Quan és necessari —afirmen els autors— els demòcrates lleials uneixen forces amb partits rivals i prodemocràtics per aïllar i derrotar els extremistes antidemocràtics", evitant la seva potenciació. En aquestes pàgines s'exposa l'exemple de Finlàndia, al començament dels anys trenta del segle XX, quan els partits de centre, centredreta i socialdemòcrates es van unir en un Front de Legalitat per oposar-se a l'organització feixista Moviment Lapua.

Levitsky i Ziblatt celebren que la majoria dels nord-americans accepti avui l'heterogeneïtat ètnica. El que passa és que són nombrosos els blancs que, impregnats de pautes supremacistes, se senten "assetjats" pels que no són com ells i es neguen a perdre l'estatus del qual han gaudit sempre. Mil marteigals legals, ben aprofitades, estan permetent la dictadura d'una minoria. Aquests professors proposen d'evitar-ho centrant-se en l'objectiu d'obtenir millores fermes i graduals del sistema de representació, ajustant-se a la igualtat dels ciutadans. /

Cal saber perdre, en la creença, assenyalen els autors, que hi ha "possibilitats de tornar a guanyar en un futur"